УДК 341.231.14:343.1
DOI: https://doi.org/10.31861/jiel.2026.2.32-45

Микола Мазур,
кандидат юридичних наук,
суддя Великої Палати Верховного Суду
e-mail: judge.mazur.in.ua@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-8042-4763

Ольга Чепель,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри Міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, Україна
e-mail: o.chepel@chnu.edu.ua
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5995-7569

ПРИНЦИП «NON BIS IN IDEM» В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті проаналізовано еволюцію принципу «non bis in idem» (заборони повторного кримінального переслідування та покарання) від античних часів до сучасного етапу його розвитку в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. Цей принцип, закріплений у статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, гарантує захист особи від повторного кримінального переслідування, судового розгляду або покарання під юрисдикцією тієї самої держави за ті самі факти після остаточного виправдання чи засудження. Продемонстровано, що буквальний текст цієї норми значною мірою було розширено у практиці Страсбурзького суду як наслідок автономного тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення» (на основі «критеріїв Енгеля»). Наразі ця заборона охоплює також адміністративні, податкові, фінансові та дисциплінарні провадження, якщо відповідні стягнення де-факто мають репресивний та каральний характер у правовій системі відповідної держави.

Розкрито зміст основних елементів цього принципу через призму юриспруденції Страсбурзького суду. Особливу увагу приділено розвитку підходів ЄСПЛ до критерію тотожності проваджень (idem) та ознак їх дублювання (bis) – від справи «Сергій Золотухін проти Росії» (2009) до нещодавнього рішення «Хесус Піньял проти Португалії» (2026). Встановлено, що для встановлення idem визначальним зіставлення фактичних обставин, які утворюють істотні елементи діяння, а не відмінність їх правової кваліфікації; водночас множинні провадження «кримінального характеру» щодо тотожних фактів не обов'язково становлять заборонене дублювання, якщо вони утворюють належно інтегровану систему. На прикладах з практики Верховного Суду показано складність розмежування різних правових режимів відповідальності в українській правовій системі. Обґрунтовано необхідність не лише оцінювати фактичну тотожність і змістовний та часовий зв'язок проваджень, а й забезпечувати координацію компетентних органів і пропорційність сукупного тягаря застосованих санкцій. Сформульовано рекомендації щодо врахування раніше застосованих заходів у межах чинних повноважень судів та щодо вдосконалення відповідних законодавчих механізмів.

Ключові слова: *принцип «Non bis in idem», Конвенція про захист прав та основоположних свобод, Європейський суд з прав людини, кримінальна юстиція, автономне*

ISSN 3083-7979

тлумачення, юридична відповідальність.

Mazur Mykola, Chepel Olha. The «Non bis in idem» Principle in the Practice of the European Court of Human Rights: transformational processes and contemporary challenges.

This article analyzes the evolution of the "non bis in idem" principle (the prohibition against double jeopardy) from ancient times to its current stage of development in the case law of the European Court of Human Rights. This principle, enshrined in Article 4 of Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, guarantees protection against being subjected to double jeopardy — that is, being prosecuted, tried, or punished again under the jurisdiction of the same state for the same facts after a final acquittal or conviction. It is demonstrated that the literal text of this provision has been significantly expanded in the practice of the Strasbourg Court as a result of an autonomous interpretation of the concept of "criminal charge" (based on the "Engel criteria"). Currently, this prohibition also extends to administrative, tax, financial, and disciplinary proceedings if the relevant sanctions are de facto repressive and punitive in nature within the legal system of the relevant state.

The content of the key elements of this principle is examined through the lens of the case law of the Strasbourg Court. Particular attention is paid to the development of the ECtHR's approaches to the criterion of identity of material facts (idem) and to determining whether proceedings constitute prohibited duplication (bis) – from the case of "Sergey Zolotukhin v. Russia" (2009) to the recent decision in "Jesus Pinhal v. Portugal" (2026). It has been established that, to determine idem, the decisive factor is the comparison of the factual circumstances constituting the essential elements of the act, rather than the difference in their legal classification; at the same time, multiple "criminal" proceedings concerning identical facts do not necessarily constitute prohibited duplication if they form a properly integrated system. Using examples from the practice of the Supreme Court, the paper demonstrates the complexity of distinguishing between different legal regimes of liability in the Ukrainian legal system. It justifies the need not only to assess the factual identity and the substantive and temporal connection between proceedings but also to ensure coordination among competent authorities and the proportionality of the cumulative burden of the sanctions imposed. Recommendations are formulated regarding the consideration of previously applied measures within the scope of the courts' current powers and regarding the improvement of the relevant legislative mechanisms.

Keywords: *the "Non bis in idem" principle, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, criminal justice, autonomous interpretation, legal liability.*

Постановка проблеми. Принцип «non bis in idem» («ніхто не може бути покараний двічі за вчинення одного злочину») є одним з найдавніших принципів західної цивілізації, коріння якого сягає античних часів. Він є важливим інструментом захисту прав людини у міжнародному праві та має безпосередній вплив на діяльність правозахисної системи як в Україні, так і в інших країнах.

Цей принцип є невіддільним від принципу юридичної визначеності і покликаний надати особі, щодо якої кримінальне обвинувачення вже остаточно вирішено, захист від повторного переслідування за ті самі факти. Тобто принцип «non bis in idem» покликаний створити на національному рівні систему гарантій для забезпечення однократності каральної відповідальності особи за вчинення одного і

того самого правопорушення, за яке особа понесла відповідальність, що є необхідним у демократичному суспільстві. Тому дослідження суті та змісту принципу «non bis in idem» нині є актуальним, адже непослідовне застосування його критеріїв призводить порушення прав людини та звернень до Страсбурзького суду. Тому системне дослідження принципу «non bis in idem» у практиці Європейського суду з прав людини та його вплив на вітчизняну правозахисну систему потребує ґрунтовного аналізу.

Метою статті є дослідження еволюції змісту та меж застосування принципу «non bis in idem» у практиці Європейського суду з прав людини, з особливим акцентом на уточненні критеріїв фактичної тотожності діянь і допустимості множинних проваджень, а також оцінка впливу цих змін на ефективність конвенційних гарантій захисту особи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій .Визначення еволюції, сучасні виклики сутності та значення принципу «Non bis in idem» аналізувалися в працях Д.С. Азарова, В.В. Гутника, О.М. Дроздова, Н.І. Мазур, С.В. Хилюк, О.І. Галаган, Д.П. Письменного, та ін., які досліджували основні компоненти принципу non bis in idem в контексті міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини та національних судів. Водночас потреба нового аналізу цього питання обумовлена ухваленням 9 липня 2026 року Великою палатою ЄСПЛ рішення у справі «Хесус Піньял проти Португалії», в якому було уточнено вимоги до тотожності фактів і інтегрованості проваджень.

Виклад основного матеріалу. Принцип «ne bis in idem» або «non bis in idem» у перекладі з латинської мови означає «не двічі за одне й те саме» (у юрисдикціях загального права близьким за змістом є поняття «double jeopardy»). Він передбачає, що особа не може бути засуджена або притягнута до відповідальності двічі за один і той самий злочин.

Принцип «ne bis in idem» є однією з найдавніших визнаних норм західної цивілізації. Наприклад, у книзі Нахума, що входить до Старого Завіту, міститься уривок, в якому сказано, що нещастя не повториться вдруге. Що стосується римського права, то у «Дигестах Юстиніана» що входять до складу «Corpus Iuris Civilis» — збірки римського права, у книзі 48 «Дигесту» зазначено, що правитель не повинен дозволяти, щоб ту саму особу знову звинувачували у злочині, у якому її було виправдано. Також відомий давньогрецький мислитель Демосфен прийшов до висновку, що закон забороняє судити одну й ту саму людину двічі з одного приводу. Однак розуміння принципу «ne bis in idem» у римському праві суттєво відрізняється від його сучасної форми [1 с. 102].

На сьогодні, принцип «Non bis in idem» закріплений в низці національних та міжнародних актів, зокрема його положення містяться у актах прийнятих в рамках ООН, зокрема в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (п. 7 ст. 14), передбачено: «… кожна людина не повинна вдруге бути судимою чи покараною за злочин, за який вона вже була остаточно засуджена чи виправдана у відповідності до закону та кримінально-процесуального права кожної країни» [2], та стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Протокол №7 - далі), яка закріпила даний принцип наступним положенням: «Нікого не може бути вдруге притягнено до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави» [3]. Також даний принцип закріплений у

ISSN 3083-7979

низці інших міжнародних актів, так у статтях 53-55 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків (1970 р.); статті 50 Хартії Європейського Союзу про основні права (2000 р.); статті 20 Статуту Міжнародного кримінального суду; статті 54 Конвенції про імплементацію Шенгенської угоди 1985 року тощо [4, с. 422].

На національному рівні принцип «non bis in idem» передбачений в конституціях різних держав. Так, частина третя статті 103 Основного закону ФРН передбачає, що ніхто не може бути покараний більше одного разу за один і той самий злочин на підставі загальних кримінальних законів [5, с. 94]. П'ята поправка до Конституції США говорить, що жодна особа не може бути двічі поставлена під загрозу позбавлення життя чи тілесного покарання за те саме правопорушення [6]. Конституція України встановлює: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (стаття 61) [7].

Традиційно дія принципу «non bis in idem» обмежувалась внутрішньодержавною кримінально-правовою сферою. Такий підхід, зокрема, знайшов відображення у статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції, яка передбачає захист від повторного кримінального переслідування під юрисдикцією тієї самої держави. Проте це не виключає можливості встановлення ширших гарантій національним законодавством або іншими міжнародними договорами. Так, статті 53–55 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 року за визначених у ній умов передбачають заборону повторного кримінального переслідування особи в іншій Договірній Державі [33]. А стаття 50 Хартії основних прав Європейського Союзу закріплює право особи не бути повторно притягнутою до суду або покараною в порядку кримінального провадження за правопорушення, за яке її вже було остаточно виправдано або засуджено в межах Європейського Союзу відповідно до закону [34].

Крім того, як слушно зазначає Письменський О.Є.: «… дію принципу non bis in idem не варто обмежувати лише кримінально-правовою сферою» [8, с. 76]. Адже, розуміння того, чи є правопорушення кримінально-правовим, визначені національним законодавством, зокрема і України та у рішеннях Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд – далі) не співпадає.

Завдяки автономному трактуванню терміна «кримінальний» у практиці ЄСПЛ гарантія від повторного переслідування може охоплювати також адміністративні, фінансові та дисциплінарні провадження, якщо вони мають кримінальний характер за критеріями Енгеля [9]. Власне назва цих критеріїв походить від назви справи «Енгель та інші проти Нідерландів», де Страсбурзький суд зазначив: незважаючи на те, що Конвенція залишає за країнами суверенне право самостійно відносити певні діяння до категорії злочинів, задля ефективної реалізації конвенційних захисних механізмів ЄСПЛ зобов'язаний інтерпретувати термін «кримінальний» цілком автономно, не прив'язуючись до його внутрішньодержавної правової природи (§81). Суд наголосив: «Якби Договірні Держави могли на власний розсуд класифікувати правопорушення як дисциплінарне замість кримінального або переслідувати виконавця «змішаного» правопорушення на дисциплінарному, а не на кримінальному рівні, дія основних положень статей 6 і 7 була б підпорядкована їхній суверенній волі. Таке розширення повноважень могло б призвести до результатів, несумісних із цілями та завданнями Конвенції» [10].

ISSN 3083-7979

А захист від повторення «кримінальних» проваджень є однією зі специфічних гарантій, пов'язаних із загальною гарантією справедливого судового розгляду в практиці Страсбурзького суду. Тому принцип «non bis in idem», що закріплений у статті 4 Протоколу № 7, посідає провідне місце в механізмі захисту за Конвенцією, що підкреслюється тим фактом, що жодних відступів від положень цієї статті не допускається на підставі статті 15 Конвенції під час війни або іншої суспільної небезпеки («Міхалаке проти Румунії» 2019, § 47) [11].

Суд у справі «Міхалаке проти Румунії» 2019, у § 49 навів трикомпонентну структуру, принципу «non bis in idem»: «1) обидва провадження повинні мати «кримінальний» характер; 2) вони повинні стосуватися одних і тих же фактів (idem); 3) має бути дублювання провадження (bis)» [11]. Розберемо кожен з цих елементів. Так, Судом було встановлено, що поняття «кримінального провадження» у тексті статті 4 Протоколу № 7 Конвенції повинно трактуватись виходячи із загальних принципів, що стосуються відповідних термінів «кримінальна процедура» «кримінальне обвинувачення» та «покарання» у статтях 6 та 7 Конвенції (справа «Сергєй Золотухін проти росії» 2009, § 52) [12]. Прецедентною практикою Суду встановлено три критерії, широко відомі як критерії Енгеля (справа «Енгель та інші проти Нідерландів» 1976), які слід розглядати при визначенні, чи мало місце «кримінальне обвинувачення» [13, с. 7]

Першим критерієм і базовим елементом слугує те, як правопорушення класифікується у внутрішньому законодавстві держави. Наступний елемент полягає в оцінці сутнісної природи самого діяння, тоді як фінальний маркер визначається мірою суворості тієї санкції, що загрожує порушнику. Хоча другий та третій критерії функціонують як альтернативні умови і не вимагають обов'язкового сумісного використання, суд може застосувати їх комплексно. Такий кумулятивний підхід є виправданим у ситуаціях, коли ізольований розгляд кожного з цих показників не дає достатніх підстав для формування беззаперечного висновку щодо наявності факту кримінального обвинувачення (справа «Сергій Золотухін проти росії» 2009, § 53) [12]. Якщо судове провадження не є «кримінальним» в автономному сенсі, тоді скарга подана за статтею 4 Протоколу № 7, як правило, визнається Судом неприйнятною, тому що вона є несумісною з ratione materiae з положеннями Конвенції про захист прав та основоположних свобод (далі – Конвенція) (підпункт «a» пункту 3 статті 35).

Так, наприклад, у справі «Серажин проти Хорватії» (ухвала щодо прийнятності від 9 жовтня 2018 року, §§ 81–92) заявника засудили за хуліганство, пов'язане з порушенням громадського порядку, яке він вчинив, як уболівальник футбольного клубу «Динамо» (Загреб), а також зобов'язали його з'являтися до найближчого поліцейського відділку, коли відбувалися відповідні спортивні змагання. Застосовуючи «критерії Енгеля», Суд зазначив, що в хорватському національному законодавстві захід відсторонення застосовується незалежно від відкриття кримінального провадження або засудження особи за незначні правопорушення і що його застосування не було прямим наслідком цього. Захід відсторонення застосовувався для запобігання майбутній загрозі можливого насильства під час спортивних змагань або заходів в інтересах громадської безпеки, тому його застосування не охоплювалося визначенням «кримінального обвинувачення». У зв'язку з цим Суд встановив, що стаття 4 Протоколу № 7 не застосовується [14].

Також не кожне провадження, яке за національним законодавством належить до дисциплінарних, має кримінальний характер у розумінні Конвенції. Якщо у згаданій вище справі «Енгель та інші проти Нідерландів» (1976) ЄСПЛ вважав «кримінальним»

кількамісячний дисциплінарний арешт, то звичайні дисциплінарні провадження щодо представників окремих професій, спрямовані на забезпечення дотримання спеціальних професійних обов'язків та етичних стандартів, ЄСПЛ, як правило, не розглядає як кримінальні. Наприклад, у справі «Олександр Волков проти України» (2013, §§ 93–95) Суд дійшов висновку, що дисциплінарне провадження, яке завершилося звільненням судді з посади, не становило кримінального обвинувачення у розумінні статті 6 Конвенції. Подібного висновку Велика палата дійшла у справі «Рамуш Нунеш де Карвалью-і-Са проти Португалії» (2018, §§ 124–127), зазначивши, що навіть значний розмір дисциплінарного штрафу, який має каральні ознаки, сам собою не перетворює відповідне провадження на кримінальне. Аналогічний підхід застосовано у справі «Цатані проти Греції» (2025, § 48), яка стосувалася дисциплінарної відповідальності прокурора [27–29].

Цей підхід іноді піддається критиці з боку науковців. Наприклад, Л. Бахмаєр звертає увагу на складність обґрунтування некримінального характеру дисциплінарних санкцій, які мають виражені каральні ознаки і можуть істотно впливати на професійну кар'єру судді [30]. Незалежно від оцінки цієї дискусійної позиції вона підтверджує, що для застосування принципу «non bis in idem» недостатньо просто визначити вид відповідальності за національним правом та її каральну мету, але необхідна комплексна оцінка природи правопорушення, кола адресатів відповідних норм, характеру та суворості санкції. Те саме стосується оцінки окремих видів адміністративних проступків і передбачених за їх вчинення санкцій [15, с. 129].

Другий компонент стосується визначення «idem»: чи стосувалися множинні провадження «одного й того самого правопорушення».

До 2009 року практика ЄСПЛ із цього питання була дещо суперечливою. Як визнав сам Страсбурзький суд у справі «Сергій Золотухин проти Росії» (§§ 70-77), раніше він використовував кілька різних підходів: 1) зосередження на «одній і тій самій поведінці» з боку заявника незалежно від юридичної кваліфікації цієї поведінки («Градінгер проти Австрії», 1995, § 55); 2) можливість кваліфікації тих самих фактів як різних правопорушень («Олівейра проти Швейцарії», 1998, §§ 25–29); аналіз спільних «головних елементів» правопорушень («Франц Фішер проти Австрії», 2001, та інші).

У зв’язку з цим у справі «Сергій Золотухин проти Росії» Велика Палата з метою гармонізації практики Суду вважала за необхідне надати узгоджене тлумачення поняття «того самого правопорушення» у контексті статті 4 Протоколу № 7. Здійснивши огляд застосування концепції «Non bis in idem» у межах інших фундаментальних актів міжнародного права (зокрема Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Американської конвенції з прав людини, а також Хартії основних прав ЄС), Суд констатував, що методологія, яка фокусується виключно на формальній юридичній кваліфікації правопорушень, створює надмірні обмеження для реалізації основоположних індивідуальних прав [13, с.13]. Тому зазначену норму необхідно трактувати як імперативну заборону кримінального переслідування або судового розгляду другого «правопорушення», якщо воно випливає з ідентичних фактів або фактів, які є по суті однаковими (справа «Сергій Золотухин проти Росії» §§ 82-84) [12].

Подальше уточнення фактичного підходу відбулося у рішенні «Хесус Піньял проти Португалії» від 9 липня 2026 року, де Велика палата ЄСПЛ послалася на нові виклики, з якими стикаються національні органи влади у захисті населення від дедалі більш витончених форм злочинності та правопорушень. Як зазначив Суд відтепер

умова «idem» вважатиметься виконаною лише в тому випадку, коли істотні факти, що становлять суттєву складову першого «кримінального правопорушення», є ідентичними тим, що стали підставою для нового судового розгляду; простої подібності більше не буде достатньо (§§ 223–225, 245–246) [17].

Третій компонент (bis) передбачає з'ясування того, чи становлять множинні провадження щодо тотожних фактів заборонене повторне кримінальне переслідування або покарання. Для цього необхідно встановити, чи було попереднє виправдання або засудження остаточним і чи є наступне провадження повторним у розумінні статті 4 Протоколу № 7.

Ця гарантія включає не лише заборону подвійного покарання за одне і те ж правопорушення, але і захист від повторного судового переслідування. Іншими словами, ця гарантія поширюється і на випадки, коли після остаточного виправдання або засудження особи щодо неї розпочато повторне кримінальне переслідування за ті самі факти, незалежно від того, чи завершилося друге провадження її засудженням або виправданням («Сергій Золотухін проти Росії», 2009, §§ 110–111 [12]).

У справі «А та Б проти Норвегії» (2016, § 125) Суд визнав, що стаття 4 Протоколу № 7 не виключає поєднання кількох відмінних за національною класифікацією проваджень, якщо вони мають кримінальний характер у конвенційному розумінні, але утворюють достатньо інтегровану систему з тісним зв'язком за суттю та в часі (§§ 125, 130) [16]. Для оцінки такого зв'язку Суд враховував взаємодоповнюваність цілей, передбачуваність такого поєднання проваджень, взаємодію органів з метою уникнення зайвого дублювання доказування та врахування вже призначеної санкції при визначенні сукупного тягаря для особи (§§ 132, 134).

У справі «Хесус Піньял проти Португалії» Страсбурзький суд уточнив своє розуміння «інтегрованої системи», викладене у справі «А та Б проти Норвегії». Зокрема, для оцінки взаємодоповнюваності проваджень Суд запропонував насамперед порівнювати охоронювані ними правові інтереси або суспільні цінності, а не обмежуватися загальними твердженнями про різні цілі санкцій (§ 230) [17]. Тобто необхідно знайти справедливий баланс між захистом прав особи відповідно до принципу «ne bis in idem» та наданням суспільству можливості регулювати шкідливу поведінку за допомогою виважених заходів [18].

У названому рішенні Велика палата оновила та систематизувала критерії, за якими множинні провадження можуть вважатися достатньо пов'язаними за змістом і в часі: 1) чи були відповідні провадження спрямовані на вирішення різних захищених правових інтересів; 2) чи була множинність проваджень передбачена національним законодавством і чи була вона передбачуваною; 3) чи встановлює національне законодавство чіткі та ефективні правила для забезпечення координації у проведенні судових процесів, з дотриманням права на захист, а також для призначення загального покарання, яке було б пропорційним тяжкості правопорушень; 4) чи проводилися відповідні провадження скоординовано, з дотриманням права на захист, і, перш за все, чи було загальне призначене покарання пропорційним тяжкості правопорушень, таким чином, щоб на відповідну особу не було покладено надмірний тягар після закінчення останнього відповідного провадження, і чи не було поставлено під сумнів наслідки res judicata попереднього остаточного виправдувального вироку; 5) чи були відповідні провадження достатньо тісно пов’язані в часі, щоб захистити відповідну особу від невизначеності та затримок (§ 250) [17].

Водночас Суд зауважив, що вимога уникати повторного дослідження доказів не повинна застосовуватися механічно всупереч незалежності судів і правам захисту (§§

ISSN 3083-7979

232–233), а пропорційність усієї сукупності санкцій має особливе, інколи вирішальне значення (§§ 234–237). Різна тривалість і неоднаковий час завершення проваджень самі собою не виключають достатнього часового зв'язку (§ 240). Отже, оцінка bis має бути не формальною, а комплексною — з урахуванням законодавчої моделі та реального перебігу всіх проваджень [17].

Попередня практика ЄСПЛ розмежовувала послідовні та паралельні провадження: сам факт одночасного їх початку не становив повторного переслідування, тоді як продовження другого провадження після остаточного вирішення першого за відсутності належного зв'язку між ними могло порушувати статтю 4 Протоколу № 7 (зокрема, «Garaudy v. France», «Zigarella v. Italy», «Tomasović v. Croatia», «Muslija v. Bosnia and Herzegovina») [13, с. 17]. Проте після рішень «A and B v. Norway» та «Jesus Pinhal v. Portugal» остаточність рішення в одному з проваджень сама по собі не виключає завершення іншого, якщо обидва є складовими достатньо інтегрованої системи. Водночас простий календарний збіг проваджень не доводить їхньої змістовної інтегрованості [16; 17].

У справі «Міхалаке проти Румунії» (2019, § 115) Суд детальніше роз'яснив свою методологію оцінки остаточності рішення. Він розтлумачив, що при встановленні «звичайних» засобів правового захисту в конкретній справі для цілей статті 4 Протоколу № 7 національне законодавство повинно відповідати принципу правової визначеності, який вимагає, щоб сферу застосування засобу правового захисту для цілей статті 4 Протоколу № 7 було чітко окреслено в часі, а процедура його використання була зрозумілою для тих сторін, яким дозволено скористатися цим засобом правового захисту. У цьому ж аспекті Суд Ради Європи наголошує, що статус «звичайного» засобу правового захисту невідривно пов'язаний із наявністю чітких часових меж для його реалізації, тобто судове рішення набуває статусу остаточного, тоді коли завершується строк оскарження судового рішення і учасники процесу свідомо чи бездіяльно пропустили встановлений термін для його оскарження [11].

Стаття 4 Протоколу № 7 гарантує захист від повторного переслідування під юрисдикцією тієї самої держави; сама по собі вона не встановлює міждержавної заборони повторного кримінального переслідування. У справі «Krombach v. France» [19] заявник посилався на попереднє припинення переслідування у Німеччині та подальше засудження у Франції. ЄСПЛ визнав скаргу за статтею 4 Протоколу № 7 несумісною ratione materiae, оскільки провадження здійснювали органи різних держав. При цьому Суд не встановлював, чи дорівнювало німецьке рішення остаточному виправданню в конвенційному розумінні.

Однак це обмеження стосується саме статті 4 Протоколу № 7 і не означає, що принцип non bis in idem загалом позбавлений транскордонного виміру. Відповідні гарантії можуть випливати з інших міжнародних договорів, права Європейського Союзу або національного законодавства держав.

Тим не менше, згідно з положеннями пункту 2 статті 4 Протоколу № 7 Конвенції принцип «non bis in idem» не перешкоджає Договірним Державам відновити провадження у справі, якщо з'являються нові факти або якщо в провадженні виявлено суттєвий недолік.

У справі «Міхалаке проти Румунії» (§§ 131-133) [11], Суд розтлумачив поняття нових або нововиявлених фактів чи виявлення суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді. Він пояснив, що вони є альтернативними, а не сукупними умовами. Слід зазначити, що фактичні дані, які об'єктивно мали місце під час слухання, проте не були відомі судовому органу і розкрилися виключно після

ISSN 3083-7979

закінчення процесу, кваліфікуються як «нововиявлені». Натомість до категорії «нових» належать ті обставини, виникнення яких відбулося вже після завершення судового розгляду. Водночас узагальнена дефініція «нових чи нововиявлених обставин» охоплює також появу додаткової доказової бази, яка підтверджує події, що вже існували в минулому [11].

Поняття «суттєві недоліки» в розумінні пункту 2 статті 4 Протоколу № 7 передбачає, що лише серйозне порушення процесуальної норми, яке істотно підриває цілісність попереднього провадження, може слугувати підставою для відновлення такого провадження і погіршення становища обвинуваченого, якщо його було виправдано у вчиненні злочину або покарано за менш тяжкий злочин згідно законодавства. Через це звичайний повторний перегляд наявної доказової бази вищим судом чи прокурором не може слугувати легітимною причиною для скасування такого рішення та погіршення становища особи. Натомість у ситуаціях, де особу вже визнано винною, норми статті 4 Протоколу № 7 не перешкоджають відновленню провадження у справі на користь засудженого та будь-якій іншій зміні судового рішення, якщо ці дії спрямовані на захист інтересів та покращення правового становища засудженого. Загалом ЄСПЛ наголошує: легальними передумовами для відновлення процесу згідно з пунктом 2 статті 4 Протоколу № 7 є лише ті фактори, які «впливають на результат справи», тобто здатні кардинально змінити фінальний висновок у справі, незалежно від того, матиме це позитивний чи негативний наслідок для самої особи [13, с. 25].

Приклади складнощів застосування принципу «non bis in idem» можна знайти і в практиці українських судів. Зокрема, Д. С. Азаров, досліджуючи співвідношення цього принципу з видами юридичної відповідальності, звертає увагу на недостатність суто галузевого поділу санкцій [21]. У постанові об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 22 грудня 2020 року у справі № 260/1743/19 розглядалося питання про можливість одночасного застосування до фізичної особи – підприємця штрафу за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору за статтею 265 КЗпП України та штрафу за частиною третьою статті 41 КУпАП. Розмежувавши ці санкції як фінансову й адміністративну відповідальність за національним правом, Суд водночас дослідив можливість їх поєднання з погляду принципу «non bis in idem» і дійшов висновку про неприпустимість одночасного застосування за відповідних обставин [22].

Питання співвідношення різних проваджень поставали також у практиці Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (ККС). Так, у постанові об'єднаної палати від 2 грудня 2019 року у справі № 612/712/16-к розглядалася ситуація притягнення особи до адміністративної відповідальності за керування автомобілем після позбавлення права керування (частина третя статті 126 КУпАП у тодішній редакції), а згодом – до кримінальної відповідальності за ухилення від відбування покарання (частина перша статті 389 КК України). У цій справі Верховний Суд сформулював умови несумісності такого переслідування з принципом «non bis in idem» та призначив новий апеляційний розгляд [23]. В інших справах ККС оцінював співвідношення проваджень за статтею 124 КУпАП щодо пошкодження майна внаслідок дорожньо-транспортної пригоди (ДТП)і за частиною першою статті 286 КК України щодо заподіяння тілесних ушкоджень (постанови від 2 жовтня 2018 року у справі № 369/2124/15-к та від 8 грудня 2022 року у справі № 686/11795/17; в останній справі адміністративне провадження було закрито) [24; 25], а також проваджень за частиною першою статті 130 КУпАП і частиною другою статті 286-1 КК України у

ISSN 3083-7979

зв'язку з керуванням у стані сп'яніння та ДТП із тілесними ушкодженнями (постанова від 1 травня 2024 року у справі № 607/13421/22) [26].

Таким чином, розвиток практики ЄСПЛ щодо принципу «non bis in idem» характеризується не тільки розширенням сфери застосування гарантії завдяки автономному тлумаченню кримінального характеру проваджень, а й ускладненням критеріїв оцінки допустимості множинного переслідування особи за ті самі факти. Рішення Великої палати у справі «Jesus Pinhal v. Portugal» від 9 липня 2026 року зберегло фактичний підхід до idem, водночас уточнивши вимогу тотожності матеріальних фактів, і систематизувало критерії визначення змістовної та часової інтегрованості проваджень за bis [17].

Отже, встановлення idem саме по собі не означає автоматичного порушення статті 4 Протоколу № 7, якщо держава переконливо доведе, що множинні провадження утворювали достатньо інтегровану систему правового реагування. Відмінність охоронюваних інтересів у цьому разі становить лише один із критеріїв; необхідною є також реальна перевірка передбачуваності, нормативної та практичної координації, поваги до прав захисту, пропорційності сукупного тягаря й остаточності попереднього виправдання. Практика КАС і ККС ВС свідчить, що формально різні процедури можуть приховувати як фактичне дублювання, так і правомірну реакцію на різні істотні факти чи наслідки; отже, судовий контроль має спиратися на всі етапи конвенційного тесту [22–26].

Висновки. Сучасна трансформація принципу non bis in idem, таким чином, відображає пошук балансу між ефективністю державного реагування на складні правопорушення та захистом особи від повторного кримінального переслідування. На наш погляд, забезпечити відповідність такого підходу призначенню статті 4 Протоколу № 7 можна лише за умови суворої перевірки інтегрованості проваджень, а не формального посилання на їхні різні цілі. Це має особливе значення і для української практики застосування різних за національною класифікацією видів відповідальності. Для України важливими напрямами є розвиток механізмів координації пов'язаних проваджень і забезпечення пропорційності сукупних санкцій. До прийняття спеціальних законодавчих правил слід використовувати наявні повноваження для оцінки та мотивованого врахування попередніх правових наслідків, зокрема під час індивідуалізації кримінального покарання в межах статті 65 КК України. Таке врахування має допоміжний характер і не підміняє необхідного законодавчого зв'язку між провадженнями та не усуває самостійних порушень non bis in idem.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Klimek L. Ne Bis in Idem as a Modern Guarantee in Criminal Proceedings in Europe. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Vol. 5, no. 4. P. 101–118. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1668594625.pdf.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року (ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 року). № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 01.08.2026).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ; Протокол № 7 від 22.11.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.08.2026).
4. Дроздов О., Дроздова О. «Non bis in idem» vs Європейський ордер на арешт (в контексті практики Суду ЄС). Приватно-правові та публічно-правові відносини:

проблеми теорії та практики : матеріали III Міжнар. конф. (м. Кропивницький, 6 жовт. 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 420–428.
5. Основний закон Федеративної Республіки Німеччина від 23.05.1949 р. (укр. переклад). URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf (дата звернення: 01.08.2026).
6. Конституція Сполучених Штатів Америки від 17.09.1787 р. URL: https://constitution.congress.gov/constitution/ (дата звернення: 01.08.2026).
7. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 01.08.2026).
8. Письменський Є. О. Про застосування принципу non bis in idem (ст. 61 Конституції України) у практиці Верховного Суду. Конституційні засади кримінального права України : збірка тез доповідей учасників науково-практичної конференції (м. Київ, 22 грудня 2020 року). Київ, 2020. С. 75–79. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/874.
9. Мазур М. В., Мазур Н. І. Принцип non bis in idem у практиці Європейського суду з прав людини та Верховного Суду. 2025. URL: https://www.judge-mazur.in.ua/research/2025/3452.
10. Engel and Others v. the Netherlands : judgment of the European Court of Human Rights of 8 June 1976, applications nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479 (дата звернення: 01.08.2026).
11. Mihalache v. Romania [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 8 July 2019, application no. 54012/10. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 (дата звернення: 01.08.2026).
12. Sergey Zolotukhin v. Russia [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 10 February 2009, application no. 14939/03. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222 (дата звернення: 01.08.2026).
13. Європейський суд з прав людини. Посібник зі статті 4 Протоколу № 7 до Європейської конвенції з прав людини: право не бути притягненим до суду або покараним двічі (оновлено 28 лютого 2026 року). URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_7_ukr (дата звернення: 01.08.2026).
14. Seražin v. Croatia : decision on admissibility of the European Court of Human Rights of 9 October 2018, application no. 19120/15. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187707 (дата звернення: 01.08.2026).
15. Дроздов О. М. Non bis in idem — європейський орієнтир для забезпечення сталості та єдності судової практики Верховним Судом (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). Право України. 2017. № 6. С. 110–132.
16. A and B v. Norway [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 15 November 2016, applications nos. 24130/11 and 29758/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168972 (дата звернення: 01.08.2026).
17. Jesus Pinhal v. Portugal [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 9 July 2026, application no. 48047/15 application no. 2276/20. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-251322 (дата звернення: 01.08.2026).
18. Garbarski A. M., Muskens L. F. European Court of Human Rights refines ne bis in idem principle. Bär & Karrer. 29 July 2026. URL: https://www.baerkarrer.ch/en/publications/european-court-of-human-rights-refines-ne-bis-in-idem-principle (дата звернення: 01.08.2026).
19. Krombach v. France : decision of the European Court of Human Rights of 20 February 2018, application no. 67521/14. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182045 (дата звернення: 01.08.2026).
20. Гутник В. В. Принцип non bis in idem у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду. Адвокат. 2009. № 10 (109). С. 34–37. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-

ISSN 3083-7979

content/uploads/2015/09/adv_2009_10_6.pdf.
21. Азаров Д. С. Non bis in idem та види юридичної відповідальності. Принципи права: універсальне та національне в контексті сучасних глобалізаційних і євроінтеграційних процесів : тези доповідей і повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21–22 червня 2024 року). Київ, 2024. С. 26–31. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/32778.
22. Постанова об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 22 грудня 2020 року у справі № 260/1743/19, провадження № К/9901/18177/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708687 (дата звернення: 01.08.2026).
23. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 2 грудня 2019 року у справі № 612/712/16-к, провадження № 51-2148кмо18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86275888 (дата звернення: 01.08.2026).
24. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 2 жовтня 2018 року у справі № 369/2124/15-к, провадження № 51-2978км18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76945439 (дата звернення: 01.08.2026).
25. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 8 грудня 2022 року у справі № 686/11795/17, провадження № 51-1951км22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938401 (дата звернення: 01.08.2026).
26. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 1 травня 2024 року у справі № 607/13421/22, провадження № 51-5168км23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118788483 (дата звернення: 01.08.2026).
27. Oleksandr Volkov v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights of 9 January 2013, application no. 21722/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871.
28. Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 6 November 2018, (applications nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187507 (дата звернення: 01.08.2026).
29. Tsatani v. Greece : judgment of the European Court of Human Rights of 14 October 2025, (application no. 42514/16) URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245246.
30. Bachmaier L. Disciplinary Sanctions against Judges: Punitive but not Criminal for the Strasbourg Court. Pragmatism or another Twist towards Further Confusion in Applying the Engel Criteria? Eucrim. 2022. Vol. 17, no. 4. P. 260–265. DOI: 10.30709/eucrim-2022-018. URL: https://eucrim.eu/articles/disciplinary-sanctions-against-judges-punitive-but-not-criminal-for-the-strasbourg-court/.
31. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III, стаття 65. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 01.08.2026).
32. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X, стаття 33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення: 01.08.2026).
33. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28 травня 1970 року, ETS № 070, статті 53–55. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text (дата звернення: 01.08.2026).
34. Хартія основних прав Європейського Союзу, стаття 50 (консолідована редакція, Офіційний вісник ЄС, 2012, С 326, с. 406). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P050 (дата звернення: 01.08.2026).

REFERENCES:

1. Azarov, D. S. (2024). Non bis in idem ta vydy yurydychnoi vidpovidalnosti [Non bis in idem and types of legal liability]. In Pryntsypy prava: universalne ta natsionalne v konteksti suchasnykh hlobalizatsiinykh i yevrointehratsiinykh protsesiv (pp. 26–31). Kyiv. https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/32778 [in Ukrainian].

ISSN 3083-7979

2. Bachmaier, L. (2022). Disciplinary sanctions against judges: Punitive but not criminal for the Strasbourg Court. Pragmatism or another twist towards further confusion in applying the Engel criteria? Eucrim, 17(4), 260–265. https://doi.org/10.30709/eucrim-2022-018.
3. Basic Law for the Federal Republic of Germany. (1949, May 23). Ukrainian translation. https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf.
4. Charter of Fundamental Rights of the European Union. (2012). Article 50. Official Journal of the European Union, C 326, 406. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P050.
5. Code of Ukraine on Administrative Offences. (1984, December 7). No. 8073-X, Article 33. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text [in Ukrainian].
6. Constitution of the United States of America. (1787, September 17). https://constitution.congress.gov/constitution/.
7. Constitution of Ukraine. (1996, June 28). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text [in Ukrainian].
8. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. (1950, November 4). Protocol No. 7 (1984, November 22). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
9. Council of Europe. (1970, May 28). European Convention on the International Validity of Criminal Judgments (ETS No. 070), Articles 53–55. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text.
10. Criminal Code of Ukraine. (2001, April 5). No. 2341-III, Article 65. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text [in Ukrainian].
11. Drozdov, O. M. (2017). Non bis in idem – yevropeiskyi oriientyr dlia zabezpechennia stalosti ta yednosti sudovoi praktyky Verkhovnym Sudom [Non bis in idem as a European guide for consistency of Supreme Court case law]. Pravo Ukrainy, 6, 110–132. [in Ukrainian].
12. Drozdov, O., & Drozdova, O. (2023). Non bis in idem vs yevropeiskyi order na aresht (v konteksti praktyky Sudu YeS) [Non bis in idem vs the European arrest warrant (in the case law of the CJEU)]. In Pryvatno-pravovi ta publichno-pravovi vidnosyny: problemy teorii ta praktyky (pp. 420–428). DonDUVS [in Ukrainian].
13. European Court of Human Rights [Grand Chamber]. (2009, February 10). Sergey Zolotukhin v. Russia (Application no. 14939/03). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222.
14. European Court of Human Rights [Grand Chamber]. (2016, November 15). A and B v. Norway (Applications nos. 24130/11 and 29758/11). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168972.
15. European Court of Human Rights [Grand Chamber]. (2018, November 6). Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal (Applications nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187507.
16. European Court of Human Rights [Grand Chamber]. (2019, July 8). Mihalache v. Romania (Application no. 54012/10). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523.
17. European Court of Human Rights [Grand Chamber]. (2026, July 9). Jesus Pinhal v. Portugal (Application no. 48047/15; application no. 2276/20 disjoined). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-251322.
18. European Court of Human Rights. (1976, June 8). Engel and Others v. the Netherlands (Applications nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479.
19. European Court of Human Rights. (2013, January 9). Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no. 21722/11). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871.
20. European Court of Human Rights. (2018, February 20). Krombach v. France (Application no. 67521/14, decision on admissibility). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182045.
21. European Court of Human Rights. (2018, October 9). Seražin v. Croatia (Application no. 19120/15, decision on admissibility). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187707.

ISSN 3083-7979

22. European Court of Human Rights. (2025, October 14). Tsatani v. Greece (Application no. 42514/16). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245246.
23. European Court of Human Rights. (2026, February 28). Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights: Right not to be tried or punished twice. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_7_ukr.
24. Garbarski, A. M., & Muskens, L. F. (2026, July 29). European Court of Human Rights refines ne bis in idem principle. Bär & Karrer. https://www.baerkarrer.ch/en/publications/european-court-of-human-rights-refines-ne-bis-in-idem-principle.
25. Hutnyk, V. V. (2009). Pryntsyp non bis in idem u praktytsi diialnosti Komitetu z prav liudyny, Mizhnarodnoho Trybunalu dlia kolyshnoi Yuhoslavii ta Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu [The principle of non bis in idem in the practice of international human rights and criminal courts]. Advokat, 10(109), 34–37. https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/adv_2009_10_6.pdf [in Ukrainian].
26. International Covenant on Civil and Political Rights. (1966, December 16). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text [in Ukrainian].
27. Klimek, L. (2022). Ne bis in idem as a modern guarantee in criminal proceedings in Europe. Access to Justice in Eastern Europe, 5(4), 101–118. https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1668594625.pdf.
28. Mazur, M. V., & Mazur, N. I. (2025). Pryntsyp non bis in idem u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta Verkhovnoho Sudu [The non bis in idem principle in the ECtHR and Supreme Court case law]. https://www.judge-mazur.in.ua/research/2025/3452 [in Ukrainian].
29. Pysmenskyi, Ye. O. (2020). Pro zastosuvannia pryntsypu non bis in idem (st. 61 Konstytutsii Ukrainy) u praktytsi Verkhovnoho Sudu [Application of non bis in idem in the Supreme Court's case law]. In Konstytutsiini zasady kryminalnoho prava Ukrainy (pp. 75–79). Kyiv. https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/874 [in Ukrainian].
30. Supreme Court (Ukraine), Criminal Cassation Court. (2018, October 2). Judgment in case no. 369/2124/15-k. (Proceedings no. 51-2978km18). https://reyestr.court.gov.ua/Review/76945439 [in Ukrainian].
31. Supreme Court (Ukraine), Criminal Cassation Court. (2022, December 8). Judgment in case no. 686/11795/17 (Proceedings no. 51-1951km22). https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938401 [in Ukrainian].
32. Supreme Court (Ukraine), Criminal Cassation Court. (2024, May 1). Judgment in case no. 607/13421/22 (Proceedings no. 51-5168km23). https://reyestr.court.gov.ua/Review/118788483 [in Ukrainian].
33. Supreme Court (Ukraine), Joint Chamber of the Administrative Cassation Court. (2020, December 22). Judgment in case no. 260/1743/19 (Proceedings no. K/9901/18177/20). https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708687 [in Ukrainian].
34. Supreme Court (Ukraine), Joint Chamber of the Criminal Cassation Court. (2019, December 2). Judgment in case no. 612/712/16-k (Proceedings no. 51-2148kmo18). https://reyestr.court.gov.ua/Review/86275888 [in Ukrainian].

Дата першого надходження/Date of first submission: 08.08.2026
Прийнято до друку/Accepted: 20.09.2026
Опубліковано/Published: 01.11.2026

ISSN 3083-7979